

Доценко Вікторія В'ячеславівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології,
Харківський національний університет внутрішніх справ
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7757-2793>

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАДАПТАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ У БОЙОВИХ ДІЯХ

Проблема нормалізації психологічного стану осіб, які брали участь у бойових діях, є однією з актуальних проблем сьогодення, що обумовлено повномасштабною військовою агресією російської федерації проти України 24 лютого 2022 року.

Новим викликом для правоохоронних органів постає необхідність професійної реадaptaції поліцейських, які брали участь у бойових діях. Пов'язано це в першу чергу з тим, що, на відміну від військовослужбовців, у поліцейських відсутня належна військова підготовка для участі в бойових діях. Перебування в екстремальних умовах і вплив таких бойових стрес-факторів як: застосування зброї на ураження; перебування під обстрілом; поранення; свідчення загибелі цивільних осіб, колег, військовослужбовців; залучення до роботи з залишками тіл загиблих; перебування у полоні тощо, залишає особливий, негативний відбиток на психологічному стані поліцейських. І, як наслідок, у поліцейських висока ймовірність виникнення психічної травми і порушень адаптації та поведінки, розвитку негативних психічних реакцій і станів.

У зв'язку з цим, поліцейські, які брали участь у бойових діях, потребують комплексного підходу для нормалізації і стабілізації їх психологічного стану та повторного пристосування до умов соціального і професійного середовища за допомогою заходів психологічного характеру. Перед науковцями постають проблеми дослідження тривалості періоду професійної реадaptaції поліцейських, виділення етапів і стадій цього процесу, його складових і критеріїв успішності їх проходження.

Починаючи з 2014 року, українські дослідники почали активно вивчати психічні зміни особистості учасників АТО до та після участі в бойових діях (В. Алещенко, Н. Агаєв, О. Друзь, К. Кравченко, О. Кокун, О. Колесніченко, Н. Мась, Н. Оніщенко, В. Осьодло, І. Приходько, О. Сафін, Н. Сторожук, В. Стасюк, О. Тімченко, Ю. Широбоков та ін.). Накопичено значний теоретичний і практичний матеріал, проте вивчення впливу бойового стресу на психіку поліцейських мало фрагментарний характер. На сьогодні залишається відкритим питання дослідження бойової психологічної травматизації та реадaptaції поліцейських. Крім цього, наразі існує мало програм з реабілітації та реадaptaції поліцейських. Так, запропонована та апробована психокорекційна програма надання психологічної допомоги при постстресовій психологічній дезадаптації у

співробітників МВС України, що брали участь у АТО (П. Козира, 2019); розроблена і впроваджена програма психологічної реабілітації особового складу Національної гвардії України, що спрямована на зниження негативних переживань, відновлення психічного здоров'я, підвищення рівня психологічної безпеки особистості та ефективної соціальної реадaptaції (О. Колесніченко, 2019).

Зауважимо, що професійна адаптація передбачає комплекс заходів, спрямованих на відновлення та вдосконалення професійних навичок і умінь шляхом професійного навчання, надання інформаційних, консультаційних та профорієнтаційних послуг із зазначених питань [5]. Тоді як професійна реадaptaція – це поступове пристосування працівників, які вже мають досвід трудової діяльності, до нових (або змінених) професійних, соціальних і організаційно-економічних умов праці [1, 6].

В. Бочелюк і М. Панов розглядають процес реадaptaції як цілісну систему, яка має два протилежні важелі: напруження адаптаційних механізмів, що супроводжується фрустрацією важливих потреб, відчуттям незадоволеності власним життям, емоційною незбалансованістю, і стан адаптованості, що проявляється через суб'єктивне благополуччя особистості. Ефективність адаптаційних змін визначає діапазон психологічних ресурсів особистості в процесі реадaptaції. Автори виокремили три основні складові процесу професійної реадaptaції: напруження адаптаційних механізмів, реадaptaційний потенціал особистості та результати професійної реадaptaції (суб'єктивні та об'єктивні) [1].

Згідно з дослідженням М.С. Панова, професійна реадaptaція особистості є полівекторним утворенням і структурно складається з психологічного, соціального та освітнього блоків (компонентів). Психологічний блок, за визначенням автора, є найголовнішим, і складається з факторів, мотивів, стимулів і стратегій. Освітній блок включає компетенції та формат організації перенавчання. Соціальний блок містить фактори взаємодії з оточенням і соціального бенчмаркінгу [4].

Автори зазначають, що система реадaptaції учасників бойових дій має здійснюватися разом із заходами психологічної реабілітації і базуватися на двох підходах: 1) реабілітація і реадaptaція розуміються як відновлення цільового психологічного ресурсу учасників бойових дій; 2) реабілітація і реадaptaція спрямовані на відновлення соціального та психічного статусу комбатанта і підвищення його адаптивних можливостей у мирний час [3, 6]. При цьому, психологічні заходи повинні бути спрямовані з поступового переходу від психологічної реабілітації учасника бойових дій до його післятравматичної адаптації.

Аналіз наукової літератури [1, 2, 3, 4, 6] показав, що успішна професійна реадaptaція поліцейських, які брали участь у бойових діях, повинна бути спрямована за декількома напрямками:

- психофізіологічна адаптація – звикання до праці в умовах мирного життя; режиму праці та відпочинку; пристосування до нових фізичних і

психологічних навантажень (відсутність екстремальності);

- соціальна адаптація – входження, звикання до колективу, до норм і традицій, що існують в колективі, до керівництва і колег; побудова контакту з оточуючими і відчуття соціальної підтримки;

- психологічна адаптація – розуміння власного психічного стану і вміння його стабілізувати; готовність повернутися в мирне життя; віра в себе; відкритість новому досвіду; створення і реалізація нових програм поведінки в змінених умовах життєдіяльності;

- професійна адаптація – відновлення професійних навичок і вмінь; засвоєння нових професійних ролей; вміння спрямувати власну рішучість, сміливість, самостійність, здатність швидко приймати рішення у складних ситуаціях (екстремальний досвід виживання в бойових умовах) у професійне русло.

Основними завданнями щодо подальших досліджень в даній тематиці є побудова комплексної системи забезпечення реадаптації поліцейських, які брали участь в бойових діях, з врахуванням досвіду практичних психологів, волонтерів та міжнародної спільноти.

Список використаних джерел

1. Бочелюк В.Й., Панов М.С. Діагностика реадаптаційного потенціалу особистості: методологічний аспект. *Вісник ХНПУ імені Г.С.Сковороди*. Психологія. Вип. 60. 2019. DOI: <https://doi.org/10.34142/23129387.2019.60.01>.

2. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом: навч. посіб. Видання друге, перероблене й доповнене. Київ: Кондор. 2005. 308 с.

3. Олексієнко Б. Реадаптація учасників бойових дій: психологічний аспект. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: психологічні науки*. 2019, Т. 12, № 1. С. 204–218.

4. Панов М.С. Структура професійної реадаптації особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019, № 6, Т. 1, С. 137–141.

5. Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції, осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей загиблих (померлих) таких осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 21 черв. 2017 р. № 432 (редакція від 24.05.2022) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.10.2022).

6. Сафін О.Д. На шляху до створення в Україні єдиної системи психологічної реабілітації ветеранів – учасників бойових дій // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Військово-спеціальні науки*. 2020, № 1(43). С. 13–18.